

Den ryska exillitteraturens djävulsbibel

DAGENS NYHETER • LÖRDAG 10 APRIL 2021

11

Roman.

Den ryska exillitteraturens djävulsbibel

I sin nya roman skriver Maxim Grigoriev fram Europa, i fyra exilryssars synfält. Det är en exillitteraturens djävulsbibel, och en storslagen roman med tioalets bottnar.

Maxim Grigoriev "Europa"

Albert Bonniers förlag, 445 sidor.

Hur storslaget är det inte att betitla en roman "Europa"? Hur storslaget och vemodigt. Jag vet inte hur andra associerar kring begreppet Europa, men om man vill tro de författare, kompositörer, bildkonstnärer och filmare jag själv lutar på så är Europa inte direkt någon klang- och jubelföreställning. Ingenting som frammanar känslan av ballonger, konfetti och parader.

Tvärtom. Grått regn över en tyst förvirrad kontinent av gränslösa passkontroller, där bondsöner och småborgare hukar på kaféer och bykrogar. Misstror varandra. Allting är gammalt och ödesmättat, eller nytt och brutalt, men sammanhållet av spindelväv och historia. Se Lars von Triers film "Europa". Lyssna på David Sylvians "Café Europa". Läs Georges Rodenbachs roman "Bruges-la-morte". I Europas hjärta spelar en dammig vemodig stråkkvartett på diskret volym. Och där stinker av bromsvätska och nattständern urin.

Maxim Grigoriev vet allt detta. Hans romantitel är passivt-aggressiv gentemot den brustna kontinenten. Hans roman är ovillkorligen en del av Europa, och som sentida filosofer så riktigt har konstaterat så kan man inte på ett tillfredsställande objektivt sätt betrakta det man är en del av.

Men Grigoriev har ett ess i rock-ärmen. Flottigt och tummat, men likväldigt ess. De fyra gestalter vi möter i hans nya roman befinner sig samtliga i olika stadier av exil. Samtliga har de rysk bakgrund. Och Ryssland är inte Europa. Inte riktigt.

De två äldre personerna – Nina och Grzejbin – är ryssar-i-hjärtat så tillvida att de uteslutande rör sig i den ryska litteraturen, företrädesvis exillitteraturen, och anser att Ryssland besitter en diffus andlighet som Europa med sin ytliga krämmentalitet saknar. Men även det nya Ryssland med dess Putinryssar är bara värt deras förakt, liksom en gång Stalin-Sovjet var.

Nina och Grzejbin är bittra full-blodsexcentriker i exil.

Men romanens berättare heter Nikita. Han härrör från Moskva men har som tonåring hoppat av från en studieresa i Paris. Efter en period som uteliggare omhändertades han av den betydligt äldre Nina, som låter honom flytta in i hennes

Maxim Grigoriev debuterade 2014 med novellsamlingen "Städer", för vilken han mottog Borås Tidnings debutantpris.

Foto: Miguel Ribeiro Fernandes

våning vid St Lazare-stationen. Efter flera år flyttar han ifrån henne, tar småjobb och ägnar sig åt självstudier – för att därefter flytta till Bryssel och avancera som tolk och översättare.

Så dör Nina, och Nikita få ärvva hennes blygsamma sommarlägenhet vid strandpromenaden i Nice. Det är där han sitter och skriver den memoarbok vi läser. I kvarlätskapen ingår också hennes anteckningar.

Jag har sammanfattat ett skede som i romanen är väldigt uppbruttet. "Europa" inleds med frasen "Jag vet inte" – en fras som genomgående tryffer texten och säkert medvetet leder tankarna till den Mersault, huvudperson i Albert Camus "Främlingen", som i och med denna ärliga tvekan kommer att betecknas som närapå psykopat och döms för mord.

Nikita är lika lite som Mersault någon psykopat, men han är inte riktigt något annat heller. När vi lär känna honom under romanens första hundra sidor ger han känslan av ett skal utan påtagligt innehåll. Och skalet är tillverkat av sinnesintryck. Grigorievs förmåga att ingjuta poesi i de stora städernas grums och detaljer är enastående. Det visade han redan i debuten med novellsamlingen "Städer", som för kors och tvärs och där han odlade en liknande fäbless för att frammana städer utifrån små, talande saker.

I "Europa" fångar han exempelvis Nice i november på det här viset:

Lukten strömmade ut genom den gläntade dörren, blandade sig med den friska utomhusluften av välbärgad turism och stilla ålderdom, det koboltblå havet, morgonregnet, snön.

Lukten som strömmar ut genom dörren är svartmögel, mustig och alstrad i Ninas förfallna badrum. Grigoriev är också förtjust i att beskriva doften av lågkörtanig bensin.

Så småningom noterar man hur samma fraser och beskrivningar återkommer. En väggfärg kan kreativt beskrivas som "salladsgrün" och den färgen återkommer därefter flera gånger. Man får intrycket av en berättare som börjar havevera, implodera i sin egen sinnevärld.

Romanens fjärde exilryss? Hon heter Oksana och är Nikitas barn-domsvän. Hon har snabbt anpassat sig till Europa. Blivit europé, och hamnat utanför den cynism och bitterhet som präglar de övriga tre. En marginalfigur.

Om man drar linjer mellan Nikitas vistelseorter i romanen får man något som påminner om ett prisma till formen. Bryssel, Paris, Nice och Moskva. Moskva är utgångspunkten för dessa exilens transitexistenser. Och exiltillvaron blir en frivillig ändstation.

Med "Europa" har Maxim Grigo-

Grigorievs förmåga att ingjuta poesi i de stora städernas grums och detaljer är enastående.

riev framför allt skrivit exillitteraturens djävulsbibel. För få litterära genrer är väl mer respekterade än just exillitteraturen. Vördnaden som omger den är tjock som en novemberdimma. Men Grigorievs Nina är en tragisk och hatisk figur: en översättare av exilförfattare i osålda småupplagor som ägnar mesta tiden åt att förakta omgivningen och nedteckna teser om att besvikelsen är det som gör människan till människa.

Nikita är däremot starkt påverkad av det vakuum som Nina lämnat efter sig. Förödande citerar han exilförfattaren Gaito Gazdanov, som menat att den ryska exilens litteratur "existerar bara i samma mening som det existerar en litteratur om rödbetor. Det vill säga, bara i den mening att det finns ett antal böcker utkomna i ämnet".

Ett sådant uttalande är väl närmast jämförbart med att bränna en ikon av Andrej Rubljov.

Det är en minst tiobottnad och långt ifrån inställsam roman som Maxim Grigoriev nu ger ut. Den känns mer som en grubblande roman översatt från något av de europeiska världsspråken, än en tredje bok av en förhållandevis ung svensk författare. Jag läser den som en hemsökande roman om Europa efter regnet, i stiltjen, före stormen.

Jonas Thente
jonas.thente@dn.se